

всичко от себе си. Ефимерният журнализъм не му е в природата. И в най-публицистичната си работа той се опира на солидните си научни познания.

И точно заради това за мен „Между свои и чужди“ не само че не е книга, писана „между другото“, но е представителна книга. Представителна в този смисъл, че дава ярка представа за разностранните интереси на своя автор, за майсторството му да навлиза

в различни области на литературознанието с еднаква вещина и проникновение, показателна за сериозността, с която винаги той решава поставените пред себе си творчески задачи. Един литературовед, който не признава етикетите, който не обича рамките. И чиято сила е именно в тази негова благородна творческа неограниченост.

Атанас Свиленов

ПРОФИЛИ И ЕТЮДИ

Зачета ли книга на Милена Цанева, изживявам радостта от приобщаването ми към един ведър, хармоничен и цялостен творчески свят. Той ме завладява както с интелектуалната вгълбеност на авторката, така и с нейната неподправена емоционална отзивчивост. Струва ми се, че този светъл и хармоничен свят се определя от поривите на завидно душевно здраве, че той се стимулира от вродена жизненост и непресекаща душевна младост. Но няма съмнение, че увереността, с която Милена Цанева прониква в духовния мир на сложни и противоречиви художници, че яснотата, която внася навсякъде с присъствието си, или категоричността на отношението ѝ към йерархията на идейно-естетическите постижения в литературния процес, че изисканата простота на слога ѝ или лекотата на превъплъщенията при литературоведския анализ са резултат на системна научна школовка, на рано усвоени професионални навици, на сигурни идейни критерии и култура на естетическия вкус. И не на последно място — Милена Цанева се доверява на своя природен усет за красотата и значимото, за мимолетното и необходимото, за действителните ценности и фалшивия блясък в царството на словесното изкуство.

Винаги ми е правила силно впечатление нейната преданост на една голяма любов — любовта към българската литература. Винаги съм се убеждавала в силата на съкровено-личното ѝ преклонение пред революционно-демократичните традиции, възрожденския патос, гражданската и етичката окриленост на националната ни литературна класика. В това преклонение се долавят трепетите на влияваща автобиографичност и изповедност. Имам чувството, че когато Милена Цанева се стреми към титаничния духовен свят на Ботев или открива безсмъртните богатства на българския национален дух върху страниците на Вазовите произведения, когато дири катарзисната сила на Пенчо

Славейковия стоицизъм или човешкото обаяние на Вапцаровия подвиг, тя всъщност е устремена към най-хубавото у себе си, към най-чистите извори на душевна радост, към първите искри на творческо горене, към първата влюбеност на детството и младостта. Трайното общуване с тези автори и активното осмисляне на жизнения и творческия им път са така органически свързани с духовната ѝ същност, че определят решаващите моменти на интелектуалната ѝ биография.

Не поради инертно следване посоката на традиционни литературоведчески проучвания, а по силата на собствената си убежденост Милена Цанева посвети няколко години на всестранно и задълбочено монографично изследване делото на писателя и поета, публициста и обществения деец Иван Вазов. Не юбилейни дати и кръгли годишнини, нито извънтворчески конюнктурни подтици пораждат патриотичното ѝ въздушевание от образите на духовните първенци на народа ни; не временни умонастроения подхранват благородната ѝ творческа развълнуваност пред примера на онези, чиято жизнена съдба олицетворява възвишеното единство между живот и поезия, между поетическа мечта и героическа саможертва. Нейното патосно отношение към литературната ни класика е нейна искрено изживяна, дълбоко осъзната и овладяна гражданска и естетическа позиция, нейно лично духовно завоевание, подтик на интелектуалните ѝ прозрения и емоционалната ѝ впечатлителност.

Милена Цанева е сред онези автори, които в литературата от миналото съзират неизчерпана актуална проблематика и съвременно хуманистично и социално съдържание, които в преосмислянето на националната традиция откриват нови действителни аспекти към съвременната ни литературна и обществена действителност. За нея съотношението минало-настояще означава творческа приемственост, респект пред силата на традицията и отговорност пред моралните и идейните императиви на днешния ден. Насочила поглед към най-ярките изразители на духовната мощ на народа ни в по-далечното и близко минало, Милена Цанева принадлежи на съвремен-

¹ М. Цанева, Профили и етюди, С., Бълг. писател, 1968.

ността. Нейната спонтанна или дълбоко осмислена гражданска активност, идейната целенасоченост на характеристиките и обобщенията ѝ, нейната нова литературоведческа методология я правят съпричастна на съвременния литературен живот. Ето защо приобщаването ѝ към литературните явления от по-ново време, към поети и писатели, наши съвременници, се извършва безболезнено и естествено и носи белезите на необходимо и логично творческо развитие.

Това се потвърждава от книгата ѝ „Профили и етюди“. Избирайки едно на пръв поглед непретенциозно наименование и в обема на малка по формат и страници книга, Милена Цанева недвусмислено изяснява способността си да анализира с професионална вещина и естетически да съзживява творческото своеобразие (в неговите социални и индивидуално-човешки измерения) на автори, принадлежащи на различни епохи и десетилетия, обладаващи различна творческа природа, художествен светоглед и темперамент. Писани през известен интервал от време и посветени на различни художници, събраните изследвания определят облика не на пъстър сборник от статии, а на книга със свой характер и значение. Между обединяващите моменти в нея необходимо е да се изтъкне постигнатата единна авторска концепция за сложната обществена и конкретно психологическа обусловеност на индивидуалния художествен свят на писателя, на специфичните отлики на образното му мислене и естетическо светосъзерцание, на отделни моменти от идейно-емоционалното и образното съдържание на произведенията му, на изобразително-изразните му средства. Обединяващи моменти в книгата са още активното, открито или подтекстно присъствие на авторката, засилената изява на субективно-експресивното начало в литературоведския анализ, а така също и осъщественото единство между литературно-историческия и критико-аналитичния подходи към литературните факти.

В „Профили и етюди“ Милена Цанева защитава както авторското си предпочитание, така и правото на пълноценно съществуване в литературоведската практика на портретното и монографичното интерпретиране на литературните явления наред с тяхното идейно-тематично, проблемно, жанрово, темпорално и пр. „организиране“, класификация и изследване. При това Милена Цанева проявява умението си да използва творчески възможностите на различните видове портретна интерпретация.

В очерка за Ботев тя се стреми към постепенно етюдно портретуване: в единството на три последователно обхванати гледни точки към личността и делото на великия поет („Живот и поезия“, „Жив е той, жив е“, „Ботев и народната песен“) авторката постига динамиката на поетовия образ. Профилът на Пенчо Славейков се откроява чрез постепенно „проявяване“ на една доминираща

в светоотношението и в художествения поглед черта — поетовата изстрада на жизнерадост. И в двата очерка Милена Цанева не се стреми към обилно и всестранно осветляване на своите „модели“. Пред нас тя възстановява само онези техни изобразения в едър план или онези щрихи от авторовите портрети, които са се врязали най-силно в съзнанието ѝ, чиято поява буди у нея най-силен емоционален резонанс. С наситената синтетичност на характеристиките, с личните емоционални и публицистични акценти, с просторното реализиране на субективно авторското отношение и волната си композиция тези очерци добиват облик на есенцистични литературни портрети. Друга жанрова определеност имат портретните изследвания, посветени на Елисавета Багрина и Светослав Минков. Образите на двамата майстори на художественото слово се изграждат чрез богата психологическа характеристика, чрез проследяване на основните компоненти на поетическия им свят, на творческото им развитие. При тях авторската самоизява е на втори план, индивидуално-оценъчните интонации са приглушени (без да са изчезнали) за сметка на едно по-спокойно и изчерпателно монографично изложение, целта на което е наново постигането на индивидуалната неповторимост на творческата личност, но вече със средствата на хронологическия анализ, при привличането на повече жизнен и художествен материал, при използване изводите на специфичната литературоведска статистика, съпоставки и обобщения. Трудно е да се определи къде Милена Цанева е по-убедителна. По-важно е да се подчертае, че тя добре познава жанровата същност на различните видове литературоведско проучване, че умее, съобразявайки се с техните предимства и природна ограниченост в определени отношения да се домогне до истината за художници с разнообразен творчески натюрел, да осъществи свои интересни авторски преображения.

Към личността на Ботев Милена Цанева се насочва с дълбоко вътрешно благоговение. Плод на гореща обич към поета, на настойчива жажда за духовно общение, за достъп до неговия „свят на бури и титани“, очеркът за Ботев завладява с ритма и увличащата интонация на задъхана и одухотворена критическа проза. Авторката е съхранила очарованието на непосредственото изживяване, привлекателността на творческото откровение. Далеч е от желанието да постигне изящно филигранно изписване на поетовия образ. Една едва сдържана стихия на чувствата, една категорична увереност на мисълта я тласкат към ясните и резки линии на лаконичното, но ярко обобщение. Поразена от духовните мащаби на личността, тя открива как длетото на времето с невъобразим замах изрязва монументалната фигура на революционера-поет, как стихът му се лее като свята и възвишена еманация на българската душност: „За да се роди стихът на Ботев,

един народ векове е изкованал своя език в стонове и песни". Силата ѝ е в интензивността и действителността на идейно-емоционалното внушение, в синтетичната, но нюансирана и пределно точна характеристика, на места свежо белегизирана чрез енергична метафоричност и емоционална обогатеност на изржава.

Когато се съсредоточи в художествения свят на едно произведение, на баладичната ода за Хаджи Димитър, Милена Цанева предпочитва по-достъпното разглеждане на идейно-емоционалното и психологическото съдържание на творбата пред тясно специализирания литературоведски анализ на структурата ѝ, на нейната изобразително-изразна система като форма на реализиране на идейния замисъл и художественото богатство на произведението. Разбирам авторката в стремежа ѝ към четивност на изложението, в намерението ѝ да бъде посредник между естетическите ценности и читателите. Споделям тревогата ѝ да не се допусне светотатствен професионализъм спрямо произведение, станало национално достояние и скъпа реликва на народа ни, произведение, свързано със смъртта и безсмъртието на най-светли личности от историята ни. Тъкмо такива художествени творби предлагат неподозирани изпитания пред призвания литературен изследовател, който трябва да удовлетвори изискванията на една с предварителни представи и лично отношение (при това нерядко пресиетана от популяризаторство и неумело интимничене с нея) читателска публика. Разбирам изключителната трудност на поставената задача. И все пак, струва ми се, че в основателния си стремеж към пределна яснота и достъпност Милена Цанева допуска в анализа си моменти на описателност и неунужна обяснителност, които за съжаление внасят тон на елементаризиране и принижаване на голямото мисловно богатство, на общочовешкото и философското съдържание на класическото произведение на Ботев. Авторката като че ли тук надценява ролята на експресивното внушение, на импресията, разчита твърде много на доверчивия отклик на един емоционално щедър читател, а по-малко се позовава на интелектуалната прозрачност на читателя-съмишленик и оригинален интерпретатор. Дихармонични тонове внася също разглеждането на отделни думи не чрез тяхната изобразително-изразна функция в хармонично изградената художествена тъкан на творбата, не като художествени средства, като конструктивни моменти в художественото мислене на поета, а в тяхната принадлежност към определена граматическа категория (като части на изречението — подлог, сказуемо; като части на речта — глаголно време, определеност на съществителните имена и пр. — стр. 22—23). Подобно смесване или редуване на литературоведческо-стилистичния аспект към езиковия строй на творбата с граматичен (синтактичен или

морфологичен) е явление често разпространено у нас, но то не задоволява повишените изисквания към съвременното литературознание.

Авторка с възлущащо, живо отношение към творци и произведения, Милена Цанева се домогва до биографичните и психологическите извори на литературните явления, до тяхната жизнена основа и конкретен човешки смисъл. В третия етюд за Ботев тя изяснява психо-биографичната обусловеност на близостта между Ботевата поезия и народната песен не чрез педантично проследяване на факти и събития, а чрез едно раздвижено белетристично възкресяване на атмосферата и патоса на епохата, на възлови моменти от жизнения път на поета. Тук всичко подсказва обобщението: народната песен се вплита органически в личната съдба на Ботев, тя го съпътства от люлката до куршума на Вола. Поетът живее живота на народа; лирическият герой на поезията му е епическият герой на народните борби, единението му с народната песен е единение с башиния дом, с майчиния образ, с горестния копнеж на хъшовете по родината.

Отношението на Ботев към народната песен няма нищо общо с преднамерено стилизаторство или усилие да се вмести новото жизнено и образно съдържание в традиционни песенни форми. Милена Цанева разкрива Ботевия духовен свят като дълбоко родствено с народно-песенния образен свят, близостта на Ботевата поезия с народната песен като вътрешна органическа близост между генетично свързани явления. Като не счита за нужно изрично да подчертава очевидната истина, че тази родственост и тази близост не изчерпват необозримото богатство на Ботевата поетическа стихия, Милена Цанева убедително посочва общата жизнена определеност, поетическото потекло, родствената или приемствената връзка, съществуващи между основните образи в Ботевата лирика и тези в народната песен. От народното изкуство поетът онаследява това, което е съзвучно на лирическия му строй, от народния певец взаимодейства онази поетика, която стимулира собственото му поетическо виждане: Ботев довежда до съвършенство прелестната простота и естественост на поетическия израз на народната песен, той насища с нова мащабност и по-голяма обемност широкообобщителния изобразителен стил на народния творец. С няколко строги и чисти линии, с графична категоричност на словото Милена Цанева постига динамичния образ на поета, драматизма на епохата и внушението на величавата непостижимост на Ботевия поетически гений.

Обликът на най-значителните досегашни трудове на Милена Цанева се определя от умелото съчетаване на психобиографичния с историко-литературния метод и на изследване, при което авторката се стреми към равновесие или преимущество на единия пред другия в зависимост от своите цели и от закономерностите на избраната жанрова фор-

ма. В „Профили и етюди“ тя възлага доминираща роля на психобиографичната аргументация и обусловеност на литературния анализ. Тук Милена Цанева най-последователно защитава възгледа си за литературата като човекознание, осъществявано в две посоки — към автора и към героите му, за литературното творчество като човешка съдба, за художествената творба като степен на активно самоосъществяване на човешката личност. Тук тя най-пряко извежда зависимостта на художествения светоглед и поетиката на поета или писателя от неговия индивидуален човешки живот, от неговия душевен строй, съвотношение и природна душевна нагласа. По конкретни биографични и психологически координати авторката открива действителното място на отделното произведение в творческата биография на художника, неговата зареденост с реална човешка проблематика, психологическо съдържание и интелектуално-нравствена енергия.

Профилът на Пенчо Славейков, изграден от Милена Цанева, не претендира нито за първооткривателство, нито за изключителна професионална сърчиност. Но той е автентично доказателство за надареността на авторката да чувствава и изживява оригинално и по своему индивидуалния свят на художника, да открива чрез личното си предразположение към една черта от душевния му облик пролука, водеща до съкровенията му духовна същност. Етюдите на Милена Цанева за Пенчо Славейков показват как жизнено необходимо за литературния изследовател е да заживее живота на своите автори, да се сроди духовно с тях до такава степен, че да изстрада човешката им драма, съдбовната им „неволя“ и обич, да се проникне от логиката на тяхната мисъл, от приливите и отливите на душевните им движения. Милена Цанева показва колко важно е за добрия литератор да вдъхне нов живот на познатите жизнени факти, да раздвижи събития и случки, да одухотвори избледнели от времето портретни очертания. Биографичните факти са във властта на авторката, суровият жизнен материал е претопен, извлечен е човешкия му смисъл, психологическото съдържание. Милена Цанева ни поднася екстракта на своите проучвания. Остават скрити усилията, напрежението на предварителната „черна работа“. Затова когато се докосне до лирическия пейзаж на поета, у нас се поражда чувство, че тя полага последните му детайли, че доизгражда меката му акварелност и спокойствие.

Струва ми се, че Милена Цанева е склонна да омаловажава безкрайните противоречия, вътрешната дисхармоничност, нерядко достигаща до конфликтност в душевния строй на поета, сложната непоследователност в житейски и етически смисъл на някои негови творчески и жизнени прояви. В желанието си да го види „органически сраснал с пиедестала си на класик, сякаш роден направо там — на литературния Парнас“, Милена Цанева из-

тласква от душевния му свят мрака на интелектуалните терзания, хаоса от противоречия и внася благодатната ведрина на сродяването с висшите етически ценности, на тържеството на волята и емоционалната уравновесеност.

В този смисъл изводът, до който Милена Цанева обективно води читателя, че всичко в поетическия свят на Славейков в крайна сметка се определя от авторския жизнерадостен поглед към света, от авторската жизнерадостна философия, постигната а „мълчаливия подвиг на себевладяването, на себевъзможването в името на живота и изкуството“, е твърде субективен и пресилен. Но не може да се отрече, че в този субективизъм има и някаква привлекателност, тъй като той се отстоява със завидна страстеност и последователност. Правото на субективни увлечения се гарантира на авторката и от жанровата природа на артистично-воляния литературен портрет.

Мисля, че когато се характеризира духовният свят на Пенчо Славейков, не трябва да се пропуска и една друга негова определена черта, още повече, че тя пряко може да се изведе от „упоритата гордост на духа“, която Милена Цанева с основание счита за централен стожер на поетовия образ. Имам предвид настойчивата духовна устременост на Пенчо Славейков към просторните хоризонти на европейската култура, горещото му желание да приобщи себе си и българската литература и изкуство към традициите и постиженията на западноевропейската и руската литературна класика, към съвременния модерен литературен живот. На фона на нашата трагична общокултурна изостаналост с многостранните си интереси и осведоменост в областта на философията, естетиката, изобразителните изкуства, литературата, драмата и театъра Пенчо Славейков се откроява като изключително интересно явление за българските условия и мащаби, като фигура необичайна и същевременно симптоматична за жизнеността, за жилавата упоритост на българския дух, за интелектуалните дерзания на младата българска интелигенция. Мисля, че тъкмо тези благородни пориви определят както облика на поетовата личност, така и неговото място и значение в литературната ни история.

Отдавна личността и поетическото дело на Елисавета Багряна представляват привлекателен, но опасен обект за литературни проучвания от страна на автори от различни поколения и с различни изследователски заложби. Някои от тях са достигали до свои оригинални тълкувания, за други творчеството на Багряна, е било добър повод за пресилен социологически обобщения, мнозина не са успявали да се изтръгнат от магията на поетическото слово, за да оплодотворят изследователските си амбиции с научна обективност и последователност, а нерядко е настъпвало и злополучното „разминаване“ между автор и „познавач“. През последните години поетическият свят на Елисавета

Багряна се оказва по-гостоприемна, поетическата ѝ муза по-благосклонна към почитатели и специалисти.

В лицето на Милена Цанева Елисавета Багряна намира своя разбираеща, душевно близка и веща ценителка, тънко чувстваща и проникновена интерпретаторка. В същото време в портрета на Багряна Милена Цанева постига най-точно отражение на своя собствен образ на изследовател и литературен критик. Тук най-ясно проличават нейната обхватна литературна ерудиция, солидната ѝ общометодологическа подготовка, острата пронителност на естетическия ѝ поглед и своеобразните преливания между мъдра овладяност и енергична поривност в проявите на творческия ѝ темперамент. Тук най-пълно се осъществява единството между усет и мисъл, между емоционалното и интелект, тъй характерни за нейния стил на литературовед.

Автор, който добре разпознава псевдонаучното открителство на фактите или пълзящата фактология от научния подход към тях, от тяхното целенасочено отсяване и осмисляне, Милена Цанева със сигурна ръка изгражда цялостен и пътен образ на поетесата въз основа на богат жизнен, биографичен и литературен материал. Подстъп към творческата личност тя дири в осветляването на онези факти, събития и подробности, които определят жизнената атмосфера, обществения и литературния климат на нейното време. Сред беглите профилни очертания на поетите от литературното ѝ поколение, на фона на исторически конкретизираната литературна съвременност образът на поетесата оживява с неповторимата му жизненост, изострена витална чувствителност и ренесансова устременост към земните радости на живота. Със своята ликуваща жизнерадостност, с тържеството на сенсуалното, веществено-битийното начало идейно-емоционалния свят на Багряна е пресъздаден като талантливо отрицание на безплътния и субективистичен свят на символизма. Изпълнена с изначалните първични сили на естеството, слята с неотменимите закони на природата, лирическата героиня на Багряна е запленена от широтата, необходимостта, многозвучието и многобагреността на реалния земен живот. Нейната стихия е движението, полетът — нейна страст, любовта — атмосфера на духовната ѝ окриленост. . . . Богатата ѝ социално-психологическа характеристика Милена Цанева постига, като проследява реализирането на устойчиви и същностни черти от духовния образ на поетесата през различни години и в различни произведения, отсенавайки ги чрез убедителни контрастни съпоставки и аналогии с автори от миналото и съвременността. Несомнямата жизненост на поетесата, нейната устойчивост, съпротивляемост срещу скръбта и нещастията, нейната жажда за вечните ценности на живота отвеждат авторката към моралната сила на човека от народа, към

трайни прояви на националния ѝ характер.

С изострена наблюдателност, с вътрешна сигурност и свобода Милена Цанева прокаква последователно оригиналната си концепция за яркото индивидуално своеобразие на Багряна, изведено в жизнена философия, творчески темперамент и светоусещане. И навсякъде това своеобразие се разглежда в определящата му роля спрямо особеностите на изображението, на художественото мислене, на изобразително-изразната тъкан, на стилова облик на творчеството на поетесата. Навсякъде Милена Цанева осъществява единната си мисъл, че лириката на Багряна е проекция на собствената ѝ съдба, че стихосбирките ѝ са художествена летопис на един човешки живот, „пречупил по своему драматизма на епохата“.

Милена Цанева винаги подхожда артистично и творчески към изследователската си работа, но тук, при портрета на Елисавета Багряна осъществява може би едно от най-изразителните си артистично-творчески превъплъщения. Тук тя не може да остане съзерцателен наблюдател. Открила един съзвучен свят, тя се разтваря в него, заживява с него така, че у читателя създава представата, че го досътворява, че чрез нея този свят се самоосъзнава и самоопределя. И същевременно тъкмо тук Милена Цанева доказва, че умее с мярка и такт, когато е необходимо, да се дистанцира от автора, за да постигне точна, диференцирана характеристика, да преодолее изкушенията на примамливата хиперболизирана оценка, на ненужното разкрасяване.

Ярък сатирик с остър профил и присмехливи очи, Светослав Минков отдавна привлича погледа ѝ. Към него Милена Цанева тръгва от личния спомен, от очарованията на детството. Тук, в неприказните му приказки тя дири онази здрава нишка на сърдечна обич към беззащитния малък човек, която ще изведе сатирика от лабиринта на диаволизма към хуманизма на зрялото му творчество. Милена Цанева проследява как постепенно съзрява талантът, как се консолидира творческата личност. В основата на идейно-творческата еволюция тя поставя развитието на хуманистичното начало, етапите в претворяването на темата за съдбата на човека в капиталистическото общество. На ново авторката се интересува от централни моменти в творческия профил на писателя, от проблемите на творческото своеобразие, на прозаическата поетика. Въведени сме в света на зрелия Минков. Фантастиката определя същността на белетристичното му мислене. Проблемите на епохата, характерните черти на съвременността са пречупени в странните приумици на едно ярко въображение. Тънката наблюдателност на сатирика и смелият полет на фантазията му изграждат един свят на причудлива деформация, на гротескно-карикатурни образи, на необичайни сюжети и ярка фабула, остроумно използващи научни хипотези и утопии. Милена

Чанева разкрива мястото и ролята на авторската личност, нейната често пъти открита, публицистична намеса в осъществяването на идеята, особеностите на човешките образи като условни фигури с широкообобщителен характер и илюстративна роля.

Наблюденията на Милена Чанева върху езика на Светослав Минков, класификацията ѝ на различните пластове в него я представят още веднъж като внимателен, добросъвестен и търпелив изследовател, който не се страхува от изнурителната предварителна работа, който се доверява на резултатите от щателната литературоведческа статистика. Това ни напомня, че празниците на радостното единение с интересната творческа личност, на „неочак-

ваните“ прозрения и творческите открития при Милена Чанева настъпват след напрегнато литературно ежедневие.

„Профили и етюди“ утвърждават Милена Чанева като литературовед със свое място в литературния ни живот, със свой ясно изразен творчески профил. Най-хубавото в тази книга представлява ярка интерпретация на избрани страници от историята на българската литература, осъществена от автор, съчетаващ достойнствата на системната професионална ерудираност с щастливата непринуденост на свежото емоционално изживяване на словесното творчество.

Магдалена Шишкова

ТВОРЧЕСКИ ОБРАЗ И ПОЕТИЧЕСКА ЛИЧНОСТ

Книгата на Ганка Найденова „Романтически образ на творческата личност“ представлява сериозен опит да се обхванат и осветлят съществени въпроси, стилови явления, идеи и образи от развитието на романтизма в европейските литератури. Написана темпераментно, със страст, тя се откроява с позитивистичния си стил, с възможностите на културно историческия анализ. Усилията на авторката са насочени към богатата панорама на романтизма като литературно явление и школа, към своеобразния опит на литературознанието, натрупало достатъчно много факти и оценки, наблюдения и възгледи върху характерологията на романтизма, върху творческия процес. В уводната глава на книгата „За романтизма и романтичното“ Г. Найденова прави опит да установи доколко „романтичният метод не е антагонистичен на реалистичния“ в своята изобразителна система, да отграничи понятия като „романтизъм“ и „романтично“ в тънките, специфични и невъобразимо сложни възпеления на творческата личност „вътре“, в ограничеността на метода, разглеждан в една строго определена историческа каузалност и перспектива. Още тук тя открива необходими елементи на „романтичното“, дошли като неизхабени белези на самия метод на романтизма, съществуващи като съответна модификация във всеки тип изкуство. В психологията на твореца романтик авторката открива „необикновен, напрегнат вътрешен живот, със своята изключителност, с тънката структура на душевното“, които най-често водят до „индивидуализъм, субективизъм, повишен емоционален строй“. Романтизмът се свързва определено със съвременни прояви на модернизма. Разглеждан в културно исторически план, романтическият образ на творческата личност е в многообразието и специфичното единство на твореца с различните изкуства.

Предмет на втората глава на книгата е творецът в живописата и музиката, в закономерностите на романтическото изображение. Тенденцията към синестезия при романтизма, типизацията и индивидуализацията при романтичния тип на изображение и обобщение, творческата свобода и пр., ето въпросите, които занимават авторката на изследването. В отделни глави: Творецът — титан и борец, Пророкът, Прокълнатицата, Ентусиазмът срещу филистера, Чудаците, Несретникът, Негативът на образа, победата на победения... се проследява все това взаимодействие между романтически образ и творческа личност. Анализите постепенно намират собствената си конкретизация, собствената си композиция и форма в тезата на авторката, в конкретните теми-проблеми, обозначени така сполучливо с хронологията на отделните глави в книгата. Творецът — титан и борец, наистина прекосява раждането на Пророка като нова форма на поетическото мислене, като своеобразен „образ“ на романтичния герой. Ако в титаническият образ на бореца се налагат преди всичко античните представи за Прометей, намерил в творчеството на Гьоте и Шели своя нова „романтическа“ идеализация, свои нови принципи на художествена реализация, неотделими от богоборческите идеи, от обновителния дух на Ренесанса, в Пророка, главно от творчеството на Байрон, нахлуват нови поетически идеи за саморазкръпстването на личността от каноните на своята „предхристиянизация“, намерили толкова жив израз в трагическия конфликт на романтичния герой със „свободата на идеите“, с настъпващата нова форма на дехуманизация в класовото общество. Но и пророкът, и прокълнатицата, и ентусиазмът, възлязъл в нова романтична борба срещу ограничеността на филистера, чудака и несретника — всичко, в което се проявява това